

7. Іваницька Н. Л. Зумовленість синтаксичної структури двоскладного речення валентністю дієслова-присудка / Н. Л. Іваницька // Мовознавство. – 1985. – № 1. – С. 39–43.
8. Мельничук О. С. Розвиток структури слов'янського речення / О. С. Мельничук. – К. : Наук. думка, 1966. – 324 с.
9. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій : монографія / М. В. Мірченко. – Вид. 2-ге, переробл. – Луцьк : Ред.-вид. відд. “Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки, 2004. – 393 с.
10. Слинко І. І. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання / І. І. Слинко, М. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. – К. : Вища шк., 1994. – 670 с.
11. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
12. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса / Л. Теньер. – М. : Прогресс, 1988. – 654 с.
13. Шульжук К. Ф. Синтаксичні зв'язки у складному неелементарному реченні / К. Ф. Шульжук // Актуальні проблеми сучасної філології : зб. наук. пр. – Вип. 8. – Рівне : РДГУ, 2000. – С. 5–8.
14. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник / К. Ф. Шульжук. – К. : Вид. центр “Академія”, 2004. – 408 с.

Статтю подано до редколегії
20.10.2011 р.

УДК 811.112.2'373.43

О. В. Мащенко – аспірант Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Сполучуваність словотвірних засобів з основними сферами ужитку (на основі сучасної німецької періодики)

*Роботу виконано на кафедрі іноземних мов
ПНУ ім. В. Стефаника*

У статті досліджено синтагматичні зв'язки між словотвірними засобами та основними сферами сучасної німецької мови на основі застосування методики статистичного дослідження хі-квадрат.

Ключові слова: неологізми, оказіоналізми, словотвір, хі-квадрат.

Мащенко О. В. Сочетаемость словообразовательных средств с основными сферами употребления (на основе современной немецкой периодики). В статье исследуются синтагматические связи между словообразовательными средствами и основными сферами современного немецкого языка на основе применения методики статистического исследования хи-квадрат.

Ключевые слова: неологизмы, окказионализмы, словообразование, хи-квадрат.

Maschenko O. V. Compatibility of Word-Formation with Basic Spheres of Usage (on the Basis of the Modern German Periodicals). This thesis deals with syntagmatic relations between the word-formation and basic spheres of the modern German language, using a method of statistic investigation χ^2 .

Key words: neologisms, occasionalisms, word-formation, χ^2 .

Постановка наукової проблеми та її значення. Статистичні методи дослідження стають дедалі популярнішими в різних галузях науки. З огляду на це, у лінгвістиці також почали застосовувати статистичні методи, які сприяють отриманню достовірних та точних результатів, завдяки чому ця наука отримує можливість накопичити об'єктивну доказову базу [3, 5]. Проблеми семантичної сполучуваності у різних угрупованнях належать до провідних у сучасному мовознавстві [2, 34]. На нашу думку, ця тенденція робить нашу роботу **актуальною** для сучасної лінгвістики.

Мета дослідження – розглянути синтагматичні зв'язки між словотвірними засобами та різними сферами сучасної німецької мови. Матеріалом дослідження послужили 8000 оказіоналізмів і неологізмів, відібраних з німецької періодики (“*Spiegel*”, “*Zeit*”, “*Welt*”, “*Süddeutsche Zeitung*”).

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Для досягнення поставленої мети ми застосовуємо критерій хі-квадрат. Оскільки результат критерію

хі-квадрат дає змогу встановити лише наявність або відсутність зв'язку між ознаками, то для встановлення ступеня зв'язку між ними ми також обраховували коефіцієнт взаємної спряженості (K). Величина K може набувати значень від -1 до +1 [1, 91], тому коефіцієнт показує не тільки ступінь взаємозв'язку ознак, але й "напрямок" їх спряженості. Критичним показником для наших чотирипільних таблиць (при $df = 1$) беремо величину 3,84. Обчислена сила зв'язку у наших дослідженнях коливається від 0,02 до 0,21, але основна кількість зафіксованих зв'язків виявляє силу до 0,05. Зважаючи на аналогічні дослідження [1; 2; 3; 4], вважатимемо зв'язки з величинами коефіцієнта K до 0,02 слабкими, величини K від 0,03 до 0,06 свідчатимуть про тісний зв'язок, а при K, більшому, ніж 0,06, зв'язки будемо вважати найбільш інтенсивними.

Отже, для обрахунку χ^2 ми скористалися формулою для чотирипільних таблиць. Вона дає змогу з'ясувати наявність чи відсутність зв'язку між досліджуваними ознаками:

$$\chi^2 = \frac{(ad - bc)N}{(a + c)(b + d)(a + b)(c + d)},$$

де a, b, c, d – емпіричні величини у чотирипільній таблиці, N – загальний обсяг вибірки [1, 88]. Величину коефіцієнта K знаходимо також за формулою:

$$K = \sqrt{\frac{\chi^2}{N(r-1)(c-1)}},$$

де χ^2 – критерій хі-квадрат, N – обсяг вибірки, r – кількість горизонтальних рядків у таблиці, c – число вертикальних стовпчиків у таблиці [4, 123].

Перш ніж перейти до аналізу, варто зупинитися на способах словотвору. Слідом за К. Рьомер та М. Брігітте, ми виділяємо п'ять видів: 1) словоскладання; 2) реченнєві зрощення; 3) скорочення; 4) імпліцитну деривацію; 5) експліцитну деривацію (суфіксацію, префіксацію, конфіксацію) [5, 62]. Ми спробуємо встановити відсутність чи наявність зв'язку між типами словотвору та основними сферами вживання. Отже, ми припускаємо, що більшість інновацій, утворених способом словоскладання, вживаються у сферах політики, техніки, дозвілля та спорту. Для розрахунків критерію χ^2 нам треба проаналізувати кількісні показники. Відповідно до наших розрахунків, у сфері політики, сума χ^2 дорівнює 36,4414, а коефіцієнт спряженості – 0,07. Отже, отриманий результат χ^2 показує позитивний зв'язок між словоскладанням та сферою політики. Така сполучуваність логічно обґрунтована, оскільки ця модель словотвору закономірно домінує над іншими: *das Anti-Sektengesetz* – 'закон проти сект', *die Abgasgesetzgebung* – 'законодавство про вихлопні гази': "*Anfang der siebziger Jahre, als sich die Abgasgesetzgebung in den USA drastisch verschärfte...*" [Spiegel: 28.11.2001].

Незважаючи на те, що розвиток техніки неодмінно зумовлює виникнення нових термінів (зафіксовано 572 складних слова), згідно зі статистичними показниками, наведеними у таблиці, відсутня словотвірна достовірність між сферою техніки та словоскладанням ($\chi^2 = 1,0004$; K = 0,01; *die Bodyscanner-Technik* – 'техніка для сканування тіла', *die Bezahltechnik* – 'техніка для оплати': «*Senior Vice President bei Philips, kann sich vorstellen, dass die neue Bezahltechnik in Zukunft auch auf PCs, Handys, Spielekonsolen oder PDAs zum Einsatz kommt*» [Heise: 29.05.2003]). Отже, можемо стверджувати, що для технічної сфери наша гіпотеза статистично не підтвердилася.

Натомість зафіксовано тісний зв'язок між сферою дозвілля та спорту зі складними словами ($\chi^2 = 231,4739$; K = 0,19: *Autocruisen*, *Circle-Jump*). Такий зв'язок має пояснення, оскільки сфера відпочинку завжди була важливим фактором для утворення нових слів, що засвідчують зафіксовані нами 429 одиниць. Для таких сфер, як мова ($\chi^2 = 2,4023$), освіта ($\chi^2 = 0,1538$), мода ($\chi^2 = 1,4285$) та ЗМІ ($\chi^2 = 1,2364$) статистичні зв'язки виявилися досить слабкими, оскільки показники є нижчими, ніж критичний показник (3,84).

Тісний зв'язок зі словоскладанням продемонстрували також сфери музики ($\chi^2 = 8,3462$; K = 0,03: *Abschluss-Disse*), науки ($\chi^2 = 23,2793$; K = 0,06: *Aufmerksamkeits-Kontrollsystem*), медицини ($\chi^2 = 5,8968$; K = 0,03: *Fast-Track-Patient*), харчування ($\chi^2 = 21,3121$; K = 0,05: *Aromagetränk*), охорони здоров'я ($\chi^2 = 10,5844$; K = 0,04: *Abnehm-Aktion*), права та економіки ($\chi^2 = 31,8493$; K = 0,07: *1-Cent-Job*) та навколишнього середовища ($\chi^2 = 22,2194$; K = 0,05: *Bodenübernutzung*).

Таблиця 1

Тісний зв'язок між словоскладанням та сферами

Сфери	χ^2	K
Політика	36,4414	0,07
Дозвілля та спорт	231,473	0,19
Музика	8,3462	0,03
Наука	23,2793	0,06
Медицина	5,8968	0,03
Харчування	21,3121	0,05
Охорона здоров'я	10,5844	0,04
Право та економіка	31,8493	0,07
Навколишнє середовище	22,2194	0,05

Характеризуючи скорочення як прояв економії мовленнєвих зусиль, можемо відзначити статистично достовірні поєднання скорочень зі сферою техніки ($\chi^2 = 19,5763$; K = 0,05: *Plasma-TV-Gerät*), дозвілля і спортом ($\chi^2 = 16,6601$; K = 0,05: *Co-Promoter*) та музикою ($\chi^2 = 17,3017$; K = 0,05: *die DJ-Playlist – ‘ефірний лист діджея’, 24-Bit-Musik – ‘музика у 24 біти’ ‘Verglichen mit Surround-Sound und 24-Bit-Musik von Compact Discs...’* [Spiegel: 04.09.2005]. Хі-квадрат у цих сферах більший за критичний показник, а отже, є підтвердженням наших міркувань. Такий зв'язок особливо важливий для сфери техніки та музики, оскільки скорочення як спосіб формування нових слів стає все більше популярним саме в цих галузях людської діяльності. Названим сферам дещо поступаються сфери мови ($\chi^2 = 3,9981$; K = 0,02: *Denglisch-Kenntnis*) та освіти ($\chi^2 = 5,5080$; K = 0,02: *Di-Mi-Do-Professor*). На підставі даних таблиці 2 можна зробити висновок, що якщо раніше початковими популярними скороченнями позначали країни, урядові, соціальні, торговельні організації або посадових осіб, то сьогодні ця тенденція стала більш очевидною для технічних і наукових термінів.

Статистично доведено, що сфери моди ($\chi^2 = 0,0134$), науки ($\chi^2 = 1,96$), харчування ($\chi^2 = 1,19$), охорони здоров'я ($\chi^2 = 0,04$) та ін. не виявили статистично значущих поєднань зі скороченням, які з цих причин не будуть розглядатися в подальших дослідженнях.

Таблиця 2

Тісний зв'язок між скороченнями та сферами

Сфери	χ^2	K
Техніка	19,5763	0,05
Дозвілля та спорт	16,6601	0,05
Музика	17,3017	0,05
Мова	3,9981	0,02
Освіта	5,5080	0,02

Статистично достовірними виявилися синтагматичні зв'язки між реченнєвими зрощеннями та наукою (53 одиниці) як процесом творчої діяльності для отримання нових знань ($\chi^2 = 39,83$; K = 0,07: *Level-3-Labor, Just-in-case-Bildung*).

На основі статистичних даних можна стверджувати про відсутність зв'язку між компресією реченнєвої структури і такими сферами, як політика, техніка, музика, мода та ін. Це засвідчує також те, що залежність між кількістю вживання словотвірних засобів та величиною K або χ^2 не завжди прямо пропорційна.

Таблиця 3

Тісний зв'язок між реченнєвими зрощеннями та сферою науки

Сфера	χ^2	K
Наука	28,4616	0,06

Найбільшу кількість синтагматичних зв'язків експліцитної деривації зафіксовано зі сферами політики ($\chi^2 = 13,2947$; K = 0,04: *Ostalgie → Ostalgiker*) та музики ($\chi^2 = 10,0368$; K = 0,04: *Rave →*

ravig). Такі сфери, як харчування ($\chi^2 = 5,3137$; $K = 0,02$: *Döner* → *dönern*) та охорона здоров'я ($\chi^2 = 5,4385$; $K=0,02$: *Gentest* → *gentesten*) трохи поступаються політиці й музиці. Усі інші сфери знімаються з подальшого дослідження, оскільки показали занадто високу похибку: техніка (44 одиниці; $\chi^2 = 0,0206$), дозвілля та спорт (37 одиниць; $\chi^2 = 0,0770$), мова (20 одиниць; $\chi^2 = 0,9369$) та ін. Отже, можемо зробити висновок, що завдяки статистичним даним ми виявляємо, що не завжди частовживані словотвірні засоби творення мають значущі показники критерію χ^2 та коефіцієнта взаємної спряженості.

Таблиця 4

Тісний зв'язок між експліцитною деривацією та сферами

Сфери	χ^2	K
Політика	13,2974	0,04
Музика	10,0368	0,04
Харчування	5,3137	0,02
Охорона здоров'я	5,4385	0,02

Стійкі синтагматичні зв'язки суфіксації виявлено також у таких сферах, як право, економіка ($\chi^2 = 4,9092$; $K = 0,02$: *Banknoten-Tourismus*) і ЗМІ ($\chi^2 = 16,2066$; $K = 0,05$: *Mediencorner*). Оскільки загальний показник дорівнює від 0,02 до 0,05, то, можемо стверджувати, що результати підрахунків будуть статистично достовірними. Статистично доведено також тісний зв'язок між суфіксацією та сферою політики ($\chi^2 = 114,9475$; $K = 0,21$: *Bildungsintegration*). Пояснюється це насамперед тим, що у процесі словотворення суфіксація (поруч зі словоскладням) відіграє, без винятку, основну роль у творенні слів, що позначають реалії усіх сфер діяльності людини, зокрема з політичної сфери.

Таблиця 5

Тісний зв'язок між суфіксацією та сферами

Сфери	χ^2	K
Політика	114,9475	0,21
Право та економіка	4,9092	0,02
ЗМІ	16,2066	0,05

Суфіксально-префіксальна модель також виявила зв'язки різного ступеня інтенсивності. Сильний зв'язок спостерігається зі сферами ЗМІ та телебачення ($\chi^2 = 37,3455$; $K = 0,07$: *Bewerbungscasting*). Зв'язки середньої сили зафіксовано у сферах політики ($\chi^2 = 9,4580$; $K = 0,03$: *Anti-Euro-Stimmung*), техніки ($\chi^2 = 9,6746$; $K = 0,03$: *Abspieltauglichkeit*), дозвілля та спортом ($\chi^2 = 8,0835$; $K = 0,03$: *Super-Crasher*), права та економіки ($\chi^2 = 8,0358$; $K = 0,03$: *Absatzmarketing*). Це пояснюється тим фактом, що в сучасній німецькій мові з розвитком науки і техніки з'являється багато нових слів, від яких за допомогою суфіксів і префіксів утворюються неологізми та okazionalizmi. Слабкий зв'язок спостерігається між конфіксацією та сферою навколишнього середовища ($\chi^2 = 4,7176$; $K = 0,02$).

Таблиця 6

Тісний зв'язок між конфіксацією та сферами

Сфери	χ^2	K
Політика	9,4580	0,03
Техніка	9,6746	0,03
Дозвілля та спорт	8,0835	0,03
Право та економіка	8,0358	0,03
Навколишнє середовище	4,7176	0,02
ЗМІ та телебачення	37,3455	0,07

Наступною групою словотвору, яка виявила стандартні зв'язки, є префіксація, що має три зв'язки середньої інтенсивності зі сферами: політики ($\chi^2 = 6,6895$; $K = 0,03$: *Verantwortungspartnerschaft*), охорони здоров'я ($\chi^2 = 6,6131$; $K = 0,03$: *Abnehm-Aktion*), навколишнього середовища ($\chi^2 = 6,4503$; $K = 0,03$: *Abgasmix*) та три – сильної інтенсивності зі сферами: техніки ($\chi^2 = 20,2055$; $K = 0,05$:

Abspielschutz), права, економіки ($\chi^2 = 21,7136$; $K = 0,05$: Bezahlendienstleister), харчування ($\chi^2 = 12,2752$; $K = 0,04$: Abnehmküche). Як бачимо, одне з основних місць у словотворенні німецької мови належить префіксації, завдяки їй у лексичному фонді постійно зростає кількість нових слів.

Таблиця 7

Тісний зв'язок між префіксацією та сферами

Сфери	χ^2	K
Політика	6,6895	0,03
Техніка	20,2055	0,05
Охорона здоров'я	6,6131	0,03
Право та економіка	21,7136	0,05
Навколишнє середовище	6,4503	0,03
Харчування	12,2752	0,04

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, на основі отриманих статистичних даних, за допомогою обчислення критерію хі-квадрата (χ^2) та коефіцієнта взаємної спряженості (K) можемо зробити висновок, що для сучасної німецької мови найбільш характерними є зв'язки між: 1) словоскладанням та сферами дозвілля, спорту, політики, правом та економікою; 2) суфіксацією та політикою; 3) конфіскацією та засобами масової інформації. У перспективі слід опрацювати синтагматичні зв'язки між іншими словотвірними засобами та різними сферами сучасної німецької мови.

Список використаної літератури

1. Апроксимативні методи вивчення лексичного складу : навч. посіб. / О. Д. Огуй, В. В. Левицький, С. В. Кійко, Ю. Є. Кійко. – Чернівці : Рута. – 2000. – 136 с.
2. Левицький В. В. Квантитативные методы в лингвистике / В. В. Левицький – Черновцы : Рута, 2004. – 189 с.
3. Левицький В. В. Семасіологія / В. В. Левицький. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 512 с.
4. Пиотровский Р. Г. Математическая лингвистика : учеб. пособие для пед. ин-тов / Р. Г. Пиотровский, К. Б. Бектаев, А. А. Пиотровская – М. : Высш. шк., 1977. – 383 с.
5. Römer Chr. Lexikologie des Deutschen : Eine Einführung / Chr. Römer, V. Matzke. – Tübingen : Narr, 2003. – 226 s.

Статтю подано до редколегії
10.11.2011 р.

УДК 811.161.2' 367.332

О. Г. Межов – кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української мови Волинського національного
університету імені Лесі Українки

**Складні субстанціальні одиниці в семантико-синтаксичній
структурі простого речення**

*Роботу виконано на кафедрі української мови
ВНУ ім. Лесі Українки*

У статті проведено системне дослідження складних мінімальних семантико-синтаксичних одиниць у зв'язку з семантичними типами предикатів. Описано називний, знахідний, давальний та кличний відмінки як основні засоби вираження суб'єктно-об'єктних та адресатно-суб'єктних значень в неелементарних простих реченнях сучасної української літературної мови.

Ключові слова: мінімальна семантико-синтаксична одиниця, складна синтаксема, суб'єкт, об'єкт, адресат, предикат, відмінок.